

TRANSFORMACIÓ DE LA SOCIETAT AGRÀRIA, DE LA FORMA DE VIDA I DE LA MENTALITAT, DE L'ECONOMIA I DEL PAISATGE RURAL (1930-1970). UN EXEMPLE DEL BAIX CAMP. MONT-ROIG.

Mª ANTÒNIA FERRER i BOSCH
Departament d'Història Contemporània

INTRODUCCIÓ.

La industrialització de forma progressiva -i concretament a Catalunya- ha afectat també els municipis bàsicament agraris de les comarques de Tarragona i ha transformat no solament la seva agricultura sinó també la seva societat i fins i tot la manera de pensar i de viure de la gent.

L'estudi del municipi de Montroig és una mostra del treball que estic dirigint al nostre departament d'Història Contemporània. L'ambició és conèixer com ha evolucionat el Camp i quines han estat les causes de la seva transformació, si és que n'hi ha hagut, com ha canviat la societat i quin futur li espera.

Montroig, com demostrem en aquest estudi, ha estat i continua sent un municipi bàsicament agrícola que ha sofert una transformació econòmica i social. És innegable que el nivell de vida ha millorat; que el regadiu ha augmentat i el secà ha disminuït; que el camp s'ha mecanitzat; que s'han perfeccionat les tècniques; que s'ha intensificat el cultiu a les terres més rendables, i que les dolentes no és treballen, i al seu lloc han tornat a créixer els pins o s'han estès les urbanitzacions i xalets.

Les transformacions socials i econòmiques no es basen en una lògica i una bona planificació ni responen a una coherent implantació del capitalisme amb totes les seves conseqüències, sinó en l'oportunisme d'una situació conjuntural, per tal de poder sobreviure a la Catalunya que s'estava configurant a partir dels anys 60.

Primerament, l'avicultura permetrà una petita acumulació de capital que s'invertirà en l'agricultura i transformarà la fins ara tradicional -vinya, garrofers o oliveres- de secà en cultius de regadiu que donaran un rendiment immediat.

Quan el negoci de l'avicultura entra en crisi es faran diners a través de la venda de terrenys, vora el mar, per al turisme, en els llocs on hi havia cereals, oliveres, fruiters, vinya i garrofers, tot de secà, amb pins i erials. I també venent terres d'una zona bona per a l'agricultura a I.T.A.S.A. i Vandellòs. Venda que comporta el perill de salinització de la terra i així mateix pot suposar l'assecament de pous ja existents.

Tot plegat ens pot fer pensar que en entrar en una època d'expansió, als anys 60, i comprovar que la població ha crescut, som a l'inici d'un període de transformacions agràries i socials positives, al camp. Però la realitat és que pagesos de Mont-Roig han marxat i que si la població no ha disminuït és perquè al seu lloc n'existeix una d'immigrada: l'espanyola, que hi troba millor manera de viure que a la seva terra, i una altra: l'estrangera, oportuniste que s'aprofita de la conjuntura econòmica i política.

Quin és el futur del Camp de Tarragona?

SITUACIÓ.

El terme municipal de Mont-Roig forma part de la comarca del Baix Camp i està situat al S.O. de la mateixa, a la costa, entre la desembocadura de la riera de Riudecanyes i el riu Llastres.

La costa (uns 8 km.) és baixa i arenosa. A l'interior és accidentada: hi ha la serralada del litoral català -estribacions sub-orientals de les serres de Colldejou i Llaberia-, serra de Prades, 281 m. alt i de Llaberia, 281 m. alt; les roques de Maseres, 361 m. alt.

La «vila» és la zona de contacte entre la plana i la muntanya, prop del turó on s'alça el santuari de la Roca.

El Municipi comprèn, a més: el caseriu del *Casalot*, el nucli de *L'estació de Mont-Roig*, el raval del *Carrer de Fora* i el despoblat de la *Pobla d'En Taudell*. Està a una distància d'uns 30 km. de la capital de Tarragona, i situat a l'Oest de Reus, capital de la Comarca, de la qual dista 15 km.

La població es concentra, fonamentalment, en dues àrees: a la capçalera del municipi i a la costa. El primer nucli té una funció eminentment agrícola, i el segon, turística.

POBLACIÓ: Evolució.

Des de principi de segle s'aprecia un lleuger creixement en l'evo-

lució de la població; si el 1.900 el nombre d'habitants era de 2.669, al 1.977 s'arriba als 3.839. Però aquest petit increment es produeix durant els últims decennis, mentre que durant el llarg període dels primers seixanta anys del segle l'evolució es caracteritza per un clar estancament i encara per un lleuger decreixement, com es pot observar al quadre següent: (segons la Memòria d'informació urbanística)

ANY	POBLACIÓ	Base 100 en 1.900
1.900 ⁽¹⁾	2.669	100'00
1.910	2.479	92'88
1.920	2.451	91'83
1.930	2.347	87'94
1.939	2.276	85'27
1.940	2.289	85'76
1.950	2.296	86'02
1.960	2.364	88'57
1.970 ^s	3.671	137'80
1.975	3.607	135'14
1.976	3.701	138'67
1.977	3.839	143'84

Com es pot apreciar en el quadre anterior, el creixement començà a ésser positiu des del començament del sisè decenni. La taxa de creixement anual acumulatiu, referida a cadascun dels quinquennis compresos entre 1.960 i 1.975 presenta els valors següents:

QUINQUENNI	TAXA CREIX. ANUAL ACUMULATIU
1.960-65	2,5
1.965-70	6,5
1.970-75	-0,4
1.960-75	2,9

És evident que el període de major creixement correspon al quinquenni 1.965-1.970, en relació amb el desenvolupament que experimenta el nucli marítim. El valor global del creixement durant el període 1.960-75 és un dels més baixos del litoral tarragoní i solament superior als registrats als municipis costers de les comarques del Montsià i el Baix Ebre. I, per descomptat, més baix que el de les comarques del Baix Camp; durant el període 1970-76 l'increment de

1. Segons les dades donades pel Ministerio de Agricultura, el 1930 eren 2.374 Ha., i el 1970 eren 3.678. Segons en cens municipal el 1940 eren 2.287 i el 1970 eren 3.671 Ha.

la població del municipi fou només d'un 0,82 per cent, mentre que per al conjunt de la comarca va ser del 22,2 per cent:

	1936	1940	1950	1960	1970
<i>TOTAL</i>	2.337	2.289	2.296	2.364	3.678
Percentatge sobre la comarca	4,112	3,787	3,641	3,442	3,967
Núm. ordre dins la comarca	5	5	5	3	4
Dins Catalunya	163	159	168	182	143

Segons la fitxa municipal de la *Cámara de Comercio, Industria y Navegación. Tarragona*.

Malgrat aquest ritme lent, la tendència alcista continua. Al període 1976-77 l'increment fou del 3,73, solament un punt del global comarcal, i únicament superat a la comarca pels municipis de Cambrils (4,98 per cent), Reus (6,04 per cent) i Vandellòs (5,10 per cent).

	1979	1980	Increment % 79-80	pes comar.	Densitat H./km ²
Població Total	4.058	4.232	4,29	3,58	66,67
Baix Camp	125.711	118.091	-6,06	100,000	175,67

Segons els Padrons Municipals (CIDC i INE)

Composició de la població.

La distribució de la població per sexes és molt equilibrada. El nombre de dones supera lleugerament el d'homes. Les xifres absolutes, segons el cens de 1.930, són de 1.005 i 1.168, respectivament; el de 1.940, de 1.115 i 1.197; el de 1.950, de 1.128 i 1.168; el de 1.960, de 1.151 i 1.213, i el de 1.970, de 1.811 i 1.794, respectivament.

Tenint en compte l'evolució que ha experimentat la població s'ha de suposar una edat mitjana alta, malgrat el lleuger rejuveniment que el petit corrent migratori, iniciat en el sisè decenni, ha degut originar.

Distribució de la població.

El municipi presenta dos nuclis de població. D'una part, la Vila de Mont-Roig, la capital del municipi, que concentra aproximada-

ment el 67 per cent de la població. D'altra part, Mont-Roig Mar (Miami), el creixement del qual fou important fins a 1975, però que en la actualitat es veu clarament estancat.

La població dispersa té, qualitativament, poca importància. Segons el cens de 1970 es redueix a 19 famílies i un total de 73 habitants, la major part dels quals resideixen al sector agrícola de regadiu (2).

Població flotant.

Aquest grup de població està en relació amb el turisme estiuenc, exclusivament, i es concentra a la costa. A l'actualitat és poc important: representa unes 20.000 persones (3). S'ha de tenir present que la major part del litoral continua sense urbanitzar i que tant els accessos peatonals com els de situació rodada a la majoria de platges són deficients o no existeixen.

Encara que és evident que el creixement recent de la població municipal està relacionat amb el turisme estiuenc, la seva repercussió ha estat dèbil i, per tant, molt inferior a l'originada en municipis propers (Cambrils, Vila-seca-Salou, etc.), malgrat la gran extensió de les seves platges.

AGRICULTURA.

Mont-Roig forma part d'un grup de localitats situades al bell mig de la plana del Baix Camp, a la seva part més fèrtil i planera, junt amb Cambrils, Riudoms, Castellvell i Reus, que, l'any 1900, cultivava més del 90% de la seva superfície jurisdiccional. Reus i Castellvell, el 98%; la Selva del Camp, el 88%; i Mont-Roig i Vilanova d'Escornalbou, el 84% i 85%, respectivament. (4).

Als anys 70, Reus, Cambrils i Castellvell, que es caracteritzaven per un actiu agrícola superior al 90% del seu terme, passen al 86%, 83% i 81% respectivament. I del grup de localitats que el 1.900 cultivaven el 80% del seus termes, solament resta La Selva, puix que Vilanova d'Escornalbou ha devallat al 57%, i Mont-Roig a 67%.

Fins l'any 1939 el predomini agrícola continuava sent el secà (5). La terra es treballava amb animals. Existien dues classes de pagesos:

	Població nucli	Disseminada	Total
Mont-Roig	2.225	73	2.298
Mont-Roig Mar	0	1.380	1.380

Fitxa municipal facilitada per la «Cámara de Comercio, Industria y Navegación de Tarragona».

2. Segons l'Ajuntament són unes 40.000

3. J. IGLÉSIES. *Estadística de les superfícies cultivades del Camp de Tarragona en el present segle*. Cuadernos de Historia económica de Cataluña. IV (Barcelona) 1969-1970, pp. 1-99

4. Garrofers, vinyes i avellaners.

els que feien treballar els animals i els que sempre feien anar l'aixada.

L'agricultura solament donava per a viure d'una forma molt precària.

Acabada la guerra, la vinya estava arruïnada. Aquest fou el motiu pel qual els pagesos dedicaren la terra a la sembra durant 5 o 6 anys. Tenien una gran màquina trilladora, però com que la terra no era bona per a la sembra l'agricultor retornà a la vinya. És el moment en què el pagès aprèn a roturar més la terra i també un nou sistema de plantació de vinya. Però entre els anys 45 a 60 tampoc no va ser rendable la vinya.

Una agricultura en transformació.

Des de 1.939 fins a 1.955 la vinya, les oliveres i els garrofers continuaven sent els productes principals del terme de Mont-Roig. Però les terres de regadiu van anar augmentant gradualment. Es va perforar la terra per fer pous i s'establiren nous cultius de regadius, entre ells les patates i el moresc ⁽⁶⁾.

El 2 de febrer de 1956 va desencadenar-se una onada de fred que va durar alguns dies; el termòmetre descendí a menys de 5 graus sota zero. Aquest fred va matar els tarongers, les oliveres i els garrofers ⁽⁷⁾, i deixà l'agricultor en una situació difícil i en una conjuntura crítica. Recorden els seus habitants que dues famílies (tres matrimonis) marxaren cap a Amèrica, concretament a Mèxic i al Brasil. I que set o vuit famílies emigraren cap a Barcelona. Un petit grup de jovent intentà anar a estudiar a Barcelona, però la majoria retornà.

L'economia la van salvar *les gallines*. Entre 1.956 i 1.957 s'inicià a Mont-Roig l'expansió avícola, activitat que varen començar els pagesos instal·lant gallines a les golfes, als patis de les cases i als locals de les masies. Més tard hi introduïren millores. Aquestes *petites granges* familiars varen permetre una acumulació de capital, cosa que va durar uns deu anys; el pagès vivia amb una falta total d'higiene: entre cavalls i porcs a les quadres, gallines a les golfes i rates als pisos. Però serà a partir d'aquest moment quan començarà a transformar-se l'agricultura. Ho faran possible: els diners guanyats en l'avicultura i els crèdits del govern a través de les gestions de la cooperativa, primer, i de les cambres agràries, després.

La transformació agrícola es va aconseguir mitjançant una sèrie de factors:

6. L'any 1932 ja se'n va introduir el cultiu amb llavors angleses
7. Necessiten 50 anys per a tornar a produir

- a) es compren tractors ⁽⁸⁾ que substituiran l'animal ⁽⁹⁾,
- b) es fan nous pous, i els existents, s'aprofundeixen més,
- c) es comença a regar per aspersió,
- d) es canvien els cultius tradicionals per d'altres més productius (patata i moresc).

Les zones de cultiu queden així:

1. ZONA BONA, en què la terra és apta per a l'agricultura, on el cultiu de la vinya i l'olivera es transformarà en cultiu de patates.
2. ZONA, on hi havia pous profunds o bé mines. S'hi cultivaven: avellanes, taronges i horta; allí el cultiu es transformarà en el de patates. Les patates es vendran al Nord d'Espanya, a l'Aragó, al País Basc, fins i tot a Galícia i al mercat de Barcelona.
3. Una tercera ZONA, on la terra no és bona i no permet la transformació; per tant, continuaran cultivant-hi: les oliveres, garrofes (molt rendables), atmelles, poques avellanes i la vinya, que cada cop es cultivarà menys ⁽¹⁰⁾. Tot plegat es va poder aconseguir gràcies a la barata dels adobs i a l'energia: gasoil i electricitat.

L'any 1964 va tenir lloc la crisi avícola al Baix Camp a causa que solament eren rendables les grans explotacions avícoles amb milers de ponadors. Així s'abandonaren la major part de les activitats de les petites explotacions artesanals. Aquest moment la crisi avícola coincidirà amb el període àlgid del desenvolupament turístic de Mont-Roig. Molts dels propietaris, amb la venda de parcel·les (les més poc rendables i les terres ermes) compraran tractors, faran més pous i efectuaran també altres formes d'inversió. Convertiran terres de secà en regadiu. Invertiran diners aconseguits pels crèdits i estalvis. Quan hauran de vendre la patata ⁽¹¹⁾ i el moresc a preus més barats substituiran llurs cultius pel del préssec. El seu mercat continuarà sent el Nord d'Espanya i Barcelona ⁽¹²⁾.

Però a partir de 1970, tant els adobs com l'energia i l'aigua (que

8. La puja dels jornals farà decidir la gent a comprar tractors. Molts pares ho feren per atraure els fills a la terra i així no l'abandonessin.
9. L'any 1939 solament hi ha 2 o 3 tractors que eren de la cooperativa agrícola per al servei dels socis. El 1962 es comencen a comprar tractors i cada any augmentaven i, els carros disminuïen. En 1978 solament n'hi havia 20.
10. Els preus de l'any 1958 van ser: 20,28 ptes. el vi per grau i 100 kg.; 3 ptes. el kilo les garrofes; 1,240 ptes. el sac de 58,5 kg. d'avellanes; 20 ptes. el kg. l'atmella «molla» en closca; i 11 ptes. el kg. la forta; 3 a 3,60 ptes. el kg. de patates; 4,30 a 5,50 ptes el kg. de moresc.
Els preus de l'any 1959 van ser: el vi a 2-3,57 ptes. grau i 100 kg.; les olives, de l'arbre, de 4,14 a 6,24 ptes. kg.; les olives, de terra, de 3,14 a 4,65 ptes. el kg. Les garrofes a 3 ptes. kg.; les patates de 1,30 a 1,80 kg.; el moresc de 4,90 a 5,50 ptes kg.
Els jornals eren de 50 ptes., l'any 1961; de 60 ptes., l'any 1964; de 200 ptes., l'any 1968.
11. 1982 ha estat encara un any bo per a les patates perquè en faltaven a Europa.
12. Tot i que el mercat de Barcelona és fluctuant puja molt els preus quan hi ha escassetat i compra a un preu rebentat si hi ha excés.

necessita de l'energia per al regatge) s'encareixen ⁽¹³⁾ i a partir d'aquest moment l'agricultura sofreix *una altra transformació*; la patata se substitueix pel cultiu del fruïter, i el regatge d'aspersió pel goteig, i s'estalviaran els adobs i l'energia ⁽¹⁴⁾.

L'Extensió Agrària intervé en aquesta transformació: aconsellarà de substituir l'avellaner -ja que la terra no és bona per a aquest cultiu, contràriament al que pensaven els pagesos-, sinó que perquè sigui rendable -segons sembla- s'han de plantar préssecs que donaran fruit a l'estiu, i el pagès, a l'hivern s'ha de dedicar a l'horticultura: escarxofa i verdura en general. A l'Aixarmada, l'Extensió Agrària té terra arrendada per fer experimentacions en el cultiu de la patata. La terra de Mont-Roig és bona per a l'horticultura i els fruïters, i aquesta zona té l'avantatge que no s'hi produeixen pedregades perquè els vents ho impedeixen.

A les terres abandonades han tornat a créixer els pins o hi han crescut urbanitzacions i xalets, amb la qual cosa el pagès també ha fet diners; també existeixen hivernacles dedicats a la floricultura ⁽¹⁵⁾.

Mont-Roig del Camp és, com veiem, un dels municipis més importants del Camp de Tarragona des del punt de vista agrícola. La seva importància radica no sols en els seus ingressos bruts, procedents dels seus conreus, sinó, sobretot, en la capacitat d'innovació de les tècniques agrícoles que li han suposat una activa explotació del seu territori i fins i tot dels limitrofs. Aquesta capacitat d'innovació no solament pot constatar-se a nivell empíric sinó que també s'ha comprovat quantitativament i en relació amb altres municipis, d'acord amb els índexs establerts a la tesi de D. Garcia Ramón ⁽¹⁶⁾.

La superfície del terme municipal, segons l'INE 1972, és de 6.369 Ha.; l'amillament de 1900 ens dona una superfície de 4.762 Ha., i el cadastre de 1963, 6.169 Ha.

Podem establir el moviment del cultius de Mont-Roig comparant les dades de l'Amillament de 1900, el Cadastre de 1963 ⁽¹⁷⁾ i el cens Agrícola de 1972 (INE)

13. Els preus de l'any 1975 van ser: garrofes, de 6 a 6,20 ptes. el kg.; olives, al preu mitjà de 18 ptes. kg.; morenc, a 8,75 ptes. kg.; i patates, de 6 a 7 ptes. kg. En el 1976 és quan l'agricultor ven les patates a un preu més alt; es cotitzen a 25 ptes. kg.; després descendeixen a 7 ptes. kg.
Els jornals eren en 1978 a 1.000 ptes. cada dia, o sigui a 125 ptes. hora, els homes, i a 90 ptes., les dones.
14. En els últims 15 anys tots adquiriran tractors. La majoria de pagesos tindran tractor i furgoneta.
15. També un alemany hi ha posat un hivernacle de cultiu de clavells i cactus, que dona feina a 18 o 20 treballadors de Mont-Roig.
16. D.GARCIA RAMÓN. *Estudio de los cambios de la agricultura del Baix Camp de Tarragona*. Tesis Doctoral, 1975.
17. L'Amillament es pot trobar al volum dedicat a la «Província de Tarragona» de la Geografia General de Catalunya, de Carreras Candi.

	1900	1963	1972
Total de cultius	4.000 Ha.	4.184Ha.63 ca. 70 a.	3.556 Ha.
% sobre el total	83,99	67,87	55,83
Moviment		+184 Ha. + 4,60%	-628 -15%
Regadius	158 Ha.	284. 48. 1	529 Ha.
% sobre el total	3,95	5,85	8
Moviment		+85 + 53 %	+ 245Ha. + 86,26%
Secà	3.842 Ha.	3.941.51.57	3.027
% sobre el total	96,05	94,18%	48
Diferència		+99 + 2,57%	-914 -23,19%

Estadística de les superfícies cultivades:

Hectàrees destinades al cultiu

	1900	1963	1972
VINYA Ha.	2.102	691.59.38	355
Percentatge sobre la superfície del terme	52,55	16,52	9,98
Diferència		-1.411 -67,12 %	-336 -48,62 %
OLIVERES	500 hs.	765.92.36	920
percentatge	12,50	16,52	25,87
Diferència		+265 + 53 %	+ 155 + 20,26 %
ATMETLLERS Ha.	12	106.56.59	106
Percentatge	0,30 %	2,54 %	2,98 %
Diferència		+ 91 + 606	=
GARROFERS	1.000	655.34.64	1.370
Percentatge	26,02	15,66	38,53
Diferència		-345 -34,50%	+ 715
AVELLANERS	25	57.84.76	
Secà		13.50.58	
Regats		44.32.18	
Percentatge	0,62	1,38	
Diferència		+ 32 + 128 %	
GUARET	100		
SEMBRA	100	1.708	
Diferència		+ 1508 + 754 %	

<i>SUMA DE SECÀ</i>	3.842	3.941	
Percentatge	96,05	94,18	
Diferència		+ 2,75 %	
 <i>SUPERFÍCIE</i>			
<i>DE REGADIU</i>	150		
horta	8		
avellaners		44.32.18	
fruiters	3	40.87.69	
Altres regatius		158.26.26	
 <i>SUMA DE</i>			
<i>REGADIU</i>	158	243.48.13	529
Percentatge	3,95	5,87	14,87
Moviment		+ 85 + 53 %	+ 286 + 117,6 %

De l'estudi del Cens Agrícola de 1972 podem deduir que la superfície total del terme és de 6.396 Ha. de les quals 1.200 no s'utilitzen per a activitats agro-silvo-pastorils. Queden, per tant, 5.169 Ha. dedicades a l'agricultura. D'aquesta superfície cal deduir 1.613 Ha. que no es cultiven i estan dedicades a activitats de molt poca rendabilitat: 180 Ha. improductives; 80 Ha. a pasturatge; 321 Ha. d'ermots utilitzables com a pastura de ramats ovins.; 1.112 Ha. de bosc i matoll de les quals 400 Ha. queden per a una precària explotació agrària.

Solament el 56 per cent de la superfície total pot encuadrar-se en la denominada superfície conreada. Aquestes 3.556 Ha. que, teòricament, o millor dit, segons les estadístiques, es llauen, no poden considerar-se com a pròpiament agrícoles, almenys des d'un punt de vista rendable, ja que, en gran proporció, són terres marginals. En efecte, del total de les terres que anomenem llaurades, sols 529 són de regadiu (un 8 % del total del terme) mentre que les 3.027 Ha. restants representen un 48 per cent. Els cultius de secà són, en una majoria, cultius marginals. Així als garrofers, als olivers, es dedica poca atenció. Igual que a la vinya. Solament les 106 Ha. dedicades a ametllers hom pot considerar que reben una atenció per part de l'agricultor.

L'atenció agrícola s'ha centrat a les terres soltes del sector Est del terme, que són les que han posat en reg i on l'agricultura de Mont-Roig és l'artífex innovador. Però cal recordar que la superfície

regada només és de 529 Ha., és a dir, un 8% de la superfície total de Mont-Roig. En aquest petit percentatge, que s'amplia amb terres del veí Cambrils, l'agricultor aconsegueix mantenir la xarxa necessària per a subsistir i donar al Municipi la seva característica marcadament agrària. Això és possible per la intensitat dels seus cultius, fonamentalment gràcies a 150 Ha. dedicades a patates, moresc, ordi, pebrots, carxofes, que alternen, bé que amb menys freqüència, amb les patates i el moresc. A més hi ha 125 Ha. de fruiters de regadiu, principalment presseguers i avellaners, (aquests, en menor proporció).

LES TÈCNiques de conreu han millorat en els darrers anys no sols per la transformació en regadiu de noves finques, sinó també pel canvi de les espècies cultivades, les quals permeten majors rendiments. Tot aquest canvi s'ha realitzat des d'un punt de vista espacial, al sector comprès entre la carretera local de Mont-Roig a la general, és a dir, a la costa i al llinard oriental del Municipi, aprofitant els sòls adequats. Cal tenir en compte que aquesta innovació continua en vigor i es desplaça cap el Nord, àdhuc fins a l'Oest, travessant el límit assenyalat. La transformació en regadiu demostra que aquest sòls poden suportar amb bon rendiment, cultius intensius.

Tinença i gaudiment de la terra.

Segons el cens de 1962 la superfície total conreada és de 4.615 Ha., de les quals 3.962 són directament conreades pels seus propietaris; 14 Ha., en règim d'arrendament i 549 Ha. en aparceria. I segons l'últim Cens Agrari la superfície total conreada és de 3.920 Ha. de les quals el 96% (3.802 Ha.) són conreades directament pels seus propietaris. Sòlament 39 Ha. es cultiven en règim d'arrendament, i 79 Ha. com aparceria, la qual cosa representa un 1 i un 3 % respectivament.

El cultiu directe i en la majoria dels casos personal, explica l'increment de les explotacions intensives i, en definitiva, la situació agrícola preminent del Municipi respecte a altres del Baix Camp.

Les explotacions agràries ⁽¹⁸⁾, classificades segons la superfície total de les seves terres, pels cens Agraris de 1962 i 1972 són:

18. Entenem per explotació agrària tota extensió de terrenys, en una o vàries parcel·les, encara que no siguin contigües, però que en conjunt formin part de la mateixa unitat tècnico-econòmica, amb una superfície total no inferior a 0,1 Ha. i de la que s'obtenen produccions agràries sota la direcció d'un empresari.

	1962	1972
Total general de les explotacions	460 Ha.	428 Ha.
De 0,1 a 1 Ha.	18	11
DE 1 a 2	38	56
De 2 a 3	42	51
3 a 4	38	32
4 a 5	37	31
5 a 10	146	129
10 a 20	91	87
20 a 30	21	21
30 a 50	8	4
50 a 70	0	1
70 a 100	2	1
100 a 150	—	1
150 a 200	2	2
De més Ha.	—	—

Com a conclusió podem constatar un repartiment excessiu de la terra i, per tant, una escassa rendabilitat dels conreus i maquinària.

PAISATGE I URBANISME

El conjunt del paisatge de Mont-Roig s'ha vist transformat pels canvis que s'han produït dins la seva societat degut a un augment del nivell de vida, a la immigració i al turisme.

Els habitants de Mont-Roig han millorat els seus habitatges transformant-los en el que en diríem «pisos de ciutat». Un 50% de les cases han millorat. En els últims 10 anys han fet obres importants; la majoria tenen bany, però encara n'existeix un 20 % que en manquen. Les aigües a les cases i la conducció a les clavegueres fa uns 30 anys que va fer-se. La planta baixa, que era on es guardava l'animal, s'ha transformat en garatge per al tractor, el furgó i el cotxe. El pis continua sent l'habitatge. I moltes de les golfes s'han habilitat per a viure-hi. Podríem dir que un 20 o 25 % han estat transformades.

Els immigrants no viuen en zones a part, sinó al mateix casc urbà o bé a les zones de l'eixample; primer estigueren a lloguer; avui, molts d'ells, han comprat les cases on viuen.

El creixement turístic de Mont-Roig ha motivat un plantejament urbanístic municipal.

El Pla Urbanístic Municipal ⁽¹⁹⁾.

El Pla General de 1965, com era habitual en aquelles dates, es basà en unes previsions de creixement, tant per al Casc Urbà com per a les zones de segona residència, absolutament maximalistes, ja que ho féu sobre unes previsions turístiques òptimes i amb l'intent d'aprofitar qualsevol tipus d'iniciativa que es pogués desenvolupar al terme municipal.

Es qualificà una superfície de 2.773 Ha. que, aplicant estrictament la normativa de cada zona, suposava una construcció potencial de 159.912 habitatges suficients per a 639.648 habitants. Encara que es ponderés aquestes xifres segons l'anàlisi de la demanda majoritàriament de cases unifamiliars de dues plantes sobre parcel·les de 500 m², i que no permeten aprofitar els espais vials (un 25%), estacionaments (un 6%), espais lliures (21 m²/vivenda) i equipaments (24 m²/habitatge), l'aprofitament màxim del Pla General permetia una població potencial de 369.824 habitants.

Desenvolupament del Pla General.

I. CASC URBÀ. El Casc Urbà s'ha desenvolupat segons les tendències previstes al Pla General, però amb una intensitat molt limitada que comprèn únicament la recerca de nous estatges per abandonament dels antics d'escasses condicions d'habitabilitat, i el desenvolupament de noves activitats amb l'aprofitament de les plantes baixes. Cal tenir en compte que el creixement demogràfic del Casc Antic està pràcticament aturat.

II. ZONES DE SEGONA RESIDÈNCIA. Encara que no s'ha aprofitat a les previsions del Pla General, del desenvolupament dels Plans Parcial per habitatges de segona residència ha estat notable. Existeixen en l'actualitat 24 Plans Parcial -unes 1.300 Ha- un 10 % venut al turisme, distribuïts gairebé en la totalitat per la franja costera del municipi i dividits esquemàticament per tres zones: l'occidental -la més desenvolupada i de major extensió- que comprèn els Plans Parcial, del Sud-Oest, els Oliveres, Platja Cristal, Via Marina, i el Casalot.

La Zona central, que inclou els Plans Parcial de Sole Mio, Mares d'en Bladé, Pins de Miramar, Parc Mont-Roig, la Riviera, Sant Miquel, Rustical Mont-Roig, Maikao, i sense desenvolupar: els Plans Platja de Mont-Roig, Platja del Pirata, Prats de Mont-Roig i Platja d'Or.

19. Per l'elaboració d'aquest apartat m'he servit de la Memòria d'Informació Urbanística que m'han permès consultar a l'Ajuntament de Mont Roig.

I la Zona Est, que inclou els Plans Parcials Club-Mont-Roig, Jardines del paraíso, Mont-Roig Bahía, Maynou i Rustical Balneari.

Com pot observar-se, la zona de major creixement ha estat l'Occidental, fet promogut per l'estructura de la propietat, ja que en aquests sectors les finques rústiques eren de considerable extensió i el seu rendiment agrícola era baix o pràcticament nul, cosa que ha produït un sòl amb clares expectatives econòmiques per a urbanitzar. És on el Marquès de Marianao tenia 626 Ha. de terreny que les ha venut a italians, francesos, belgues, alemanys i a dos barcelonins, on s'ha construït la més gran urbanització de Miami. Anteriorment era una zona amb pins, cereals, vinya i fruites de secà i erms. Via Maria era una zona on tenien terres diversos pagesos.

Al sector Est de la costa, la parcel·lació rústica és molt petita, la propietat hi és molt subdividida i amb una intensa explotació agrícola.

El nivell d'urbanització és, a grans trets, regular, amb una urbanització inicial de nivells mínims, acceptable, però amb notable falta de conservació, a excepció del Pla Parcial de Sud'Oest, amb una superfície de 4.385.011 m², on en gran part manca pavimentació i clavegueres. En aquest Pla Parcial es registren també els índex més elevats quant a la qualitat d'urbanització en els dos sectors realitzats recentment i anomenats Pino Alto i Cap del Terme, en els quals l'Ajuntament ha exigint un màxim de qualitat i serveis dins la urbanització.

A la partida de les Pobles hi té finques, vora el mar, un 25% de pagesos. És on la gent de Mont-Roig passa l'estiu, no a la zona del turisme.

A les masies, hi viuen menys famílies que anys enrera, però encara podem trobar-n'hi centenars, o sigui unes 200 persones viuen als masos i es calcula que un centenar viuen a les urbanitzacions.

A la zona turística es calcula que hi viuen unes 40.000 persones; donen vida a les empreses de la construcció; han transformat la secció d'ingressos municipals. Així, el pressupost de 1964 era entre 300.000 o 400.000 ptes.; el de 1982, de 91 milions més el pressupost d'inversions que es d'uns 80 o 90 milions més.

LES AIGÜES. LA SEVA PROBLEMÀTICA.

El terme està travessat per varis cursos intermitents d'aigua. Normalment apareixen secs; sols transporten aigua a continuació d'un període de pluges en les seves reduïdes conques; aquests períodes, en ocasions de caràcter violent, solen coincidir amb les estacions equinoccials, i, més concretament, amb els mesos abril-maig i

setembre-octubre. A més, aquestes lleres plantegen problemes de contaminació per vessat urbà.

Les lleres més importants són: riu Llastres, barranc de Rifà, riera Pixarota i riu Riudecanyes. De tots, el més important és l'últim, però és embassat a la presa del mateix nom i no trasporta aigües riu avall. Tanmateix la presència d'aquest -com la d'aquells- és important ja que, temporalment, alimenten els mantells freàtics.

Les aigües subterrànies constitueixen les úniques fonts importants d'abastament. S'ha de tenir present que la capacitat de recàrrega és molt limitada, degut a l'escassetat i pobresa de les conques fluvials superficials. Per això s'hauria de suprimir l'exportació a altres àrees, per tal d'evitar problemes de contaminació salina, fet que ja s'aprecia en alguns sectors del municipi ⁽²⁰⁾.

ITASA i Vandellòs aprofitaren la conjuntura del règim franquista per venir a buscar l'aigua a Mont-Roig, que era bona i abundant.

ITASA i la Nuclear constitueixen dos problemes diferents:

ITASA va comprar finques a alt preu, però finques no conreades, la venda de les quals representarà, també, una font d'ingressos que revertirà a l'agricultura. Mont-Roig va donar a ITASA permís de pas, no així Cambrils, la qual cosa fa que aquella companyia sols pugui obtenir l'aigua de 8 pous en una bona zona prop de la carretera. En treu 50 camions de 30 mil litres diaris (40 botes diàries), la qual cosa no perjudica l'agricultura.

Vandellòs és un altre problema. Es pot quasi assegurar que tota l'aigua que necessita per a la refrigeració surt de Mont-Roig. L'antic Ajuntament li va donar permís de pas, de franc. En treu 850 mil litres cúbics a l'any. L'aigua que s'emporta és de la partida de les Pobles, una terra bona per a l'agricultura i prop del mar. L'extracció de l'aigua està provocant la salinitat d'aquesta zona i, per tant, afectarà l'agricultura.

El problema de l'extracció de l'aigua per portar-la a altres llocs és molt greu, ja que l'aigua que s'utilitza per l'agricultura retorna a la terra, no així la que s'emporten.

LA SOCIETAT.

La població de Mont-Roig, com ja hem comentat, té una tendència a créixer. Però examinant el quadre I podem constatar que el nombre d'habitants autòctons ha disminuït, sobretot ens n'adonem quan hem examinat els padrons, perquè podem observar-hi que

20. Mont-Roig i Cambrils són els municipis del Baix Camp que tenen més aigua. Però avui dia s'ha aprofundit fins a 75 m. (promig) quan fa pocs anys n'hi havia prou amb uns 25 m.

Quadre I

LLOC DE NAIXEMENT DELS HABITANTS DE MONT-ROIG

		Mont- Roig	Comarq. tarra.	Catalunya	Espanya	Estranger	Total	Tot. Cas.
1939	Casc	1.665	392	33	72 ⁽¹⁾	5 ⁽²⁾	2.167	2.276
	Fora	31	56	5	17		109	2.276
1950	Casc	1.380	450	44	243	10	2.127	
	Alfores	44	80	9	36		169	2.296
1960	Casc	1.185	550	57	277	8 ⁽³⁾	2.077	2.364
	Alfores	73	109	22	76	7 ⁽⁴⁾	287	2.364
1970	Casc	1.331 ⁽⁵⁾	448	70	388 ⁽⁶⁾	1 ⁽⁷⁾	2.238	3.671
	Alfores	52	302	126	681	272 ⁽⁸⁾	1.433	

(1) Quasi tots són agricultors o els seus familiars tenen algun ofici

(2) Nascuts: 2, a França; 1 als EE UU; 1 a l'Argentina; però tots els pares són fills de Mont-Roig

(3) Tots nascuts a França però de pares catalans.

(4) 3 suïssos; 1 persa; 2 turcs; ja no són d'origen català.

(5) nascuts molts d'ells a Reus o Tarragona (a la clínica).

(6) La majoria són de Granada. Els seus fills ja són nascuts a Mont-Roig.

(7) A França, però el seus pares són nascuts a Mont-Roig.

(8) 194 francesos; 1 holandès; 1 portuguès; 2 marroquís; 4 anglesos; 1 romanès; 3 xinesos; 5 italians; 17 alemanys; 14 suïssos; 14 belgues

IMMIGRATS QUE NO SÓN PAGESOS:

1950: 3 mestres; 1 paleta; 1 metge; 1 veterinari; 6 guàrdies civils.

1960: 16 paletes i 14 a serveis.

1970: *Casc urbà*: 38 paletes; 20 jubilats; 17 a serveis.

Afores: Catalans: 5 a la Nuclear; 10 jubilats; 40 a serveis; 10 a la construcció.

Castellans: 57 a Vandellòs; 12 jubilats; 62 a serveis; 57 a la construcció.

Estrangers: 28 a Vandellòs; 6 jubilats; 3 rendistes; 11 a serveis; 57 a construcció

molts dels nascuts a Mont-Roig són fills d'emigrats. Per tant la població pròpiament de Mont-Roig va disminuint considerablement, però han augmentat els immigrants tant espanyols com estrangers, i sobretot el nucli de població que viu vora el mar.

Si hem afirmat que Mont-Roig és un municipi essencialment agrícola serà natural que la població es dediqui principalment al treball del camp. Examinant el *quadre de la població activa*, Quadre II, podem constatar que entre els anys 1939 i el 1950, el 78,45 % de la població activa masculina era pagesa. Però descendeix a partir dels anys 60 fins a arribar, el 1970, a ser solament el 35,10 % del total de la població activa masculina. L'explicació d'aquest canvi és:

1. La disminució de la població autòctona de Mont-Roig i de la població que ha quedat -encara que la majoria continua treballant al camp- un 10% s'ha desplaçat a la construcció i serveis. I molts que abans continuaven censant-se com a població agrícola, avui han passat a jubilats.
2. Els immigrants, que fins a l'any 50 solament es dedicaven a l'agricultura, si seguim el quadre explicatiu podem constatar com s'han desplaçat a la construcció, a serveis o a la Nuclear de Vandellòs.
3. La població estrangera no es dedica a l'agricultura.

El nivell de vida de la població de Mont-Roig ha experimentat un ascens. El 80% de la població pot viure de l'agricultura. No existeix, a Montroig, el pagès que treballa mitja jornada a la indústria o bé a serveis.

El pagès treballa menys hores i viu millor. El sol regulava el seu treball fins que s'han introduït les noves tècniques. Avui el pagès no mira el sol sinó el rellotge. Pot dinar a casa, ja que no és necessari que treballi de sol a sol.

El pagès amb poques terres ha millorat la seva situació instal·lant hivernacles, gràcies als crèdits concedits per l'Estat. És un treball que exigeix molta dedicació però que és molt rendable. Una de les dificultats en què es troba l'agricultor són els forts vents que en fan perillar les instal·lacions.

Entre els anys 50 i 60, època difícil, molts dels joves van intentar marxar a estudiar. Els que fracassaren, per les raons que fossin, retornaren i es dedicaren a l'agricultura. Es va crear entre el jovent un ambient positiu amb la idea de millorar l'agricultura a fi que fos més rendable. Crearen, l'any 1967, el SEGE, organització que agrupava nois entre 17 i 30 anys, i que durà fins al 1975. El poble els cedí una parcel·la que no es cultivava, per tal de poder fer-hi experimentacions sobre noves patates. Organitzaren excursions per posar-se en contacte amb grups semblants a França i per estudiar nous cultius de

Quadre II

	DESGLOSSAMENT DE LA POBLACIÓ ACTIVA AL CASC URBÀ					DESGLOSSAMENT DE LA POBLACIÓ ACTIVA ALS AFORES					DESGLOSSAMENT DE LA POBLACIÓ ACTIVA CASC URBÀ + AFORES					POBLACIÓ ACTIVA	POBLACIÓ DE FET	
	Població agrària	Serveis	Comerç	Jubilats	TOTAL	Població agrària	Serveis	Comerç	Jubilats	TOTAL	Població agrària	Serveis	Comerç	Jubilats	TOTAL			
1939	n.º	577	143	17	—	737	31	7	—	—	38	608	150	17	—	775	775	2.276
	%	78,29	19,40	2,31	0	95,10	81,58	18,42	0	0	4,90	78,45	19,36	2,19	0	100	34,05	100
1950	n.º	658	163	22	—	843	86	14	—	—	100	744	177	22	—	943	943	2.296
	%	78,05	19,34	2,61	0	89,40	86	14	0	0	10,6	78,90	18,77	2,33	0	100	42,07	100
1960	n.º	531	259	63	18	871	98	19	4	22	143	629	278	57	40	1.014	1.014	2.364
	%	60,96	29,74	7,23	2,07	85,90	68,53	13,29	2,80	15,38	14,10	62,03	27,42	6,61	3,94	100	42,89	100
1970	n.º	359	142	91	173	765	38	220	69	39	366	397	362	160	212	1.131	1.131	3.630
	%	46,93	18,56	11,90	22,61	67,64	10,38	60,11	18,85	10,66	33,36	35,10	32,00	14,15	18,74	100	30,73	100

patates a França, a València i a Andalusia. El SEGE va ser reconegut per Madrid i varen aconseguir una subvenció estatal. La Cooperativa els va cedir lloc perquè poguessin reunir-se.

Les diferències socials a Mont-Roig són molt petites; quasi tots els pagesos són propietaris i hi ha molt pocs jornalers. I encara, dels que són jornalers, molts tenen poca o molta terra en propietat; a l'època de la collita de l'oliva es lloguen grups de gitanos a l'estall. Actualment hi ha negres del Maresme que hi treballen ⁽²¹⁾.

La família del camp, com la de la ciutat, ha evolucionat. En el període de temps que estudiem hem de distingir dues èpoques: una en què els pares compraven els tractors per atraure els fills a quedar-se a la terra, els anys 50 a 60, i un altra en què els aconsellaven que no es dediquessin a l'agricultura. Els inculcaren que la millor forma de viure és exercint una carrera ⁽²²⁾ o un treball (si és possible, a la banca) on aconseguixin un sou, unes vacances i un horari fix. Actualment comença un altre problema: el retorn de la gent que ha marxat i està sense treball. El problema de l'atur farà replantejar altre cop el treball a la terra.

La família ha deixat de ser patriarcal. Els fills, en casar-se, marxen de la casa pairal: s'arreglen un pis propi o van a lloguer.

La major part de les dones fins ara havien treballat al camp. Des que el nivell de vida ha augmentat i el camp s'ha mecanitzat ja no hi treballen, i es dediquen, com moltes de les dones de la ciutat, a «la casa».

Però les dones joves busquen treballar, a l'administració, -a l'estiu, a supermercats-, de dependents, etc. per tenir un sou que els donarà una independència, i també perquè representa una aportació econòmica familiar fora de la que procedeix de l'agricultura ⁽²³⁾. Algunes de les dones se'n van a estudiar. La majoria de les que havien estudiat fins ara, havien cursat la carrera de magisteri, de tal manera que de 20 aules que avui té el poble, 17 són ocupades per filles de Mont-Roig. Les noies que avui són mestres han estat preparades per les dites «escuelas nacionales». Les que han fet «cultura general» han anat a les «monges».

21. El mas anomenat «Mas Tita» de Pau Casas i Vidiella.

22. *Població escolar: 1950*: Primària 201; seminaristes 3; estudiants 25; total 22%

1960: primària 231; estudiants 58; total 289

1970 Casc urbà: pàrvuls 79; primària 253; batxillerat 77; universitat 12; carrera tècnica o mitjana 30; total 451. *Afores*: pàrvuls 0; primària 82; batxillerat 29; universitat 5; total 116. *Afores població estrangera*: pàrvuls 1; primària 10; batxillerat 9, total 20. *Total afores 136*

23. *Ofici de les dones a part de les mestres segons el cens de 1970*: auxiliars administratives, 4; dependents, 32; teixidores, 3; serventes, 1; pantaloneres, 1; modista, 1; serveis camping, 2; peluqueres, 2; confecció camises, 1. *Total 47 dones del casc urbà*.

D'afores: catalanes: 1 comptable; 4 camarereres. Castellanes: 2 administratives; 15 servei; 2 dependents; 1 peluquera; 1 teixidora. *Total afores 26*.

Fins fa poc el fill que treballava amb el pare pagès, havia de viure a la casa pairal i dins la mateixa economia. Avui va a mitges amb el pare, per tant, comparteixen ambdós un treball i uns beneficis. Es dona el cas que si un any la collita és dolenta i hi ha menys guanys, el fill cobra més que el pare perquè es considera que necessita més diners. Cosa impensable uns anys enrera.

En no existir cap tipus de documentació no es pot saber amb seguretat quina classe de problemes hi ha hagut en aquesta zona de camp, però, segons sembla, el conflicte de la rabassa no s'hi notà, perquè hi havia pocs rabassaires i varen poder ascendir a la propietat de la terra. 50 o 60 anys enrera es pot dir que solament hi havia mitgers i jornalers que normalment eren alhora propietaris.

Els únics jornalers que existeixen són els immigrants. Començaren a venir entre els anys 50 i 60 ⁽²⁴⁾; primer venien sols; després, tota la família. Es dedicaren a treballar la terra fins que va venir l'època de l'expansió turística en què els va ser més rendable ser peons de la construcció o bé treballar en serveis.

La seva situació ha millorat; la majoria tenen una petita terra de la que són propietaris. Viuen dintre de Mont-Roig ⁽²⁵⁾ i no hi ha problemes d'integració, encara que els costa parlar el català. Molts dels seus fills es casen amb gent de Mont-Roig, i a partir de llavors, ja el parlen.

Aquest estudi no pretén ser exhaustiu; és solament un avenç del treball que estem fent. Si que volem concloure dient que la conclusió que n'hem tret és que cal, prescindiblement, una bona planificació per tal que l'agricultura sigui rendable i perquè el pagès no hagi d'hipotecar els seus recursos naturals com l'aigua i la terra per tal de poder sobreviure. No solament són importants les noves tècniques i les innovacions agràries, sinó també una bona organització de les cooperatives a fi de poder comercialitzar els productes del camp.

Arbocet, desembre 1982

24. Veure cens de naixements.

25. Veure cens de naixements.

Per l'elaboració d'aquest estudi hem consultat:

- Els Cens Agraris de 1962 i 1972, confeccionats per l'INE junt amb el «Ministerio de Agricultura» i la «Organización Sindical».
- Els Padrons Municipals dels anys 1939-1950-1960-1970.
- L'Amallament de 1900
- La «Memoria de cultivos y aprovechamientos de Reus (Tarragona)». Ministerio de Agricultura. Evaluación de cultivos agrarios. Hoja 472 (33-18)
- Cadastro vitícola i vinícola. Anys 1978 i 1979
- Fitxes municipals confeccionades per la «Cámara de Comercio, Indústria y Navegación de Tarragona».
- «Reseña estadística de la Provincia de Tarragona». Madrid. INE, 1972
- Catastro topogràfic parcelario, XX
- I gràcies a la informació que tan amablement em donaren la Conselleria de Cultura de l'Ajuntament de Mont-Roig, el secretari en funcions, el president de la Cambra Agrària, Baptista Nogués, dos pagesos, antics membres del SEGE i el personal que treballa a l'Ajuntament. A tots agraeixo la col.laboració.

